Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2022.05.03. 11:20

COMMUNICATIONES ARCHÆOLOGICÆ HUNGARIÆ

1992

TARTALOM — INDEX

Viola T. DOBOSI	A New Upper Palaeolithic site at Mogyorósbánya	5
appendix:		
Ede HERTELENDI	Radiocarbon dating of the Upper Palaeolithic Site at Mogyorósbánya	16
Mária FÖLDVÁRI	Analysis of the Amber from Mogyorósbánya	16
Endre KROLOPP	Mollusc fauna from the Palaeolithic Site at Mogyorósbánya	17
ILON Gábor	Csészésmarkolatú kard Csöngéről (Vas megye) Ein Schalenkaufschwert aus Csönge (Komitat Vas)	19
André RAPIN— Miklós SZABÓ— Daniele VITALI	Monte Bibele, Litér, Rezi, Pişcolt Contributions à l'origine du Style des épées hongroises	23
Sándor PETÉNYI	A Pretorian Diploma from Ács-Jegespuszta	55
Erzsébet MÁRITY	Chronological problems and special features in the structure of the Civilian City of Aquincum	65
Torsten CAPELLE	Bemerkungen zu einer Untersuchung der goldenen Miniaturenkette von Szilágysomlyó	75
Gábor LŐRINCZY	Vorläufiger Bericht über die Freilegung des Gräberfeldes aus dem 6–7. Jh. in Szegvár-Oromdülő	81
Béla Miklós SZŐKE	Das karolingerzeitliche Gräberfeld von Sárvár-Végh malom	125
KOVÁCS László	Honfoglaló magyar leletek a Kajárpéc-gyűri kavicsbányában (Győr-Sopron-Moson megye) Ungarische Funde aus der Landnahmezeit in der Kiesgrube von Kajárpéc-Gyűr (Komitat Győr-Sopron-Moson)	159 171
KOVALOVSZKI Júlia	A pálos remeték Szent Kereszt-kolostora (Méri István ásatása Klastrompusztán) Das Kloster zum Heiligen Kreuz der Pauliner Einsiedler (Ausgrabung von István Méri in Klastrompuszta)	173 206
BENCZE Zoltán	A Hadtörténeti Intézet udvarán feltárt egyik sziklagödör kerámiája Keramik aus einer der im Hof des Kriegshistorischen Instituts freigelegten Felsengruben	209 223
appendix:		
H. GYÜRKY Katalin	A Hadtörténeti Intézet udvarán feltárt sziklaüreg üvegleletei	224
VÖRÖS István	Egy 15. századi budavári ház állatcsontleletei. A budavári középkori piacok húsellátása a csontleletek alapján Tierknochen aus einem Haus (15. Jh.) im Burgviertel von Buda. Fleischversorgung der mittelalterlichen Märkte im Burgviertel von Buda	227 238

Ilon Gábor

CSÉSZÉSMARKOLATÚ KARD CSÖNGÉRŐL (VAS MEGYE)

Csönge község a Rába folyótól kelet-délkeletre 4 km-re található, a folyó jobb oldalán, a Kemeneshát északnyugati legvégén. Ott, ahol a Rába folyó behatol a Kisalföld területére (1. kép A).

1. kép A: Csönge topográfiai helyzete a Dunántúlon
B: + = A kard lelőhelye a „Magasparton"
Abb. 1. A: Topographische Anordnung von Csönge in Transdanubien
B: + = der Fundort des Schwertes am „Magaspart"

A kardot az 1970-es évek végén Bognár Attila és Kiss Zoltán tanulók, helyi lakosok találták (ma helyben, illetve Rábapatyon, Vas m. élnek) a Leányka-ér közelében. Pontosabban meghatározva; a falu belterületén, a temető mellett, a bokros, cserjés, úgynevezett „Magaspart" meredeken leszakadó nyugati oldalán (1. kép B) lelték. A fegyver szinte kiállt a földből.

Később ajándékozták Dr. Mesterházy Gábor körzeti orvosnak (Ostffyasszonyfa, Kossuth L. u. 30.), aki azt ma is tulajdonosként őrzi.[1]

A kard leírása (2. kép)

Bronz, csészésmarkolatú. A markolatot a pengéhez két nitszeg erősíti. A markolat alatt a penge erősen elkeskenyedik, a legszélesebb az alsó harmadban, 5 cm. A pengeborda a felső részen erősen hangsúlyozott. A pengét és a markolatot egyaránt vésett díszítés borítja. A pengén párhuzamos vonalkötegek futnak, amelyek a markolat felé ívesen visszahajolva záródnak. A markolat teljes felülete és a csésze belseje folyamatos spirálvonal-motívummal, koncentrikus körökkel, vonalkötegekkel, fenyő- és félfenyőág mintákkal, valamint félkörökkel díszített. A markolat és a csésze találkozásánál lyuk található.

A kard teljes hossza 71 cm, a csésze átmérője 6,8 cm, a csésze gombja 2 cm átmérőjű.

A kard párhuzamai és keltezése

A kérdéses fegyver a csészésmarkolatú kardok korai típusába, a königsdorfi típusok (MÜLLER–KARPE 1961, 35–38) közé sorolható a szakirodalom állásfoglalása alapján (FOLTINY 1964; FOLTINY 1965; KEMENCZEI 1991, 52–54). Az Alföldön a Gáva kultúra hajdúböszörményi horizontja kincsleleteiből ismert (KEMENCZEI 1984, 78–79; MOZSOLICS 1984a, 90–91, 1. táblázat, 2. ábra 3.). Kemenczei T. legújabb tipológiája szerinti T. típus 4. variánsai közé tartozik. A Kárpát-medencéből ezideig öt lelőhelyről (Tisza-vidékiek!) került elő (KEMENCZEI 1991, 52–54; 47. tábla 208–213), amelyeket a fiatalabb urnasíros kultúra emlékeiként tartanak számon.

A kardtípus használatát Müller–Karpe, H. a Ha B_1, Kemenczei T. a későbronzkor 3, Ha B_1 időszakra (KEMENCZEI 1984, 78–79), Mozsolics A. a B VIa periódusra (MOZSOLICS 1975, 22. 12. ábra 1.;

2. kép A csöngei kard rajza (Ughy I.)
Abb. 2. Zeichnung des Schwertes von Csönge

MOZSOLICS 1984, 47–48, 56 és I. táblázat) helyezi. Foltiny I. – valószínűleg a késői variánsra gondolva – a kardtípus Ha B_2-beni továbbéléséről ír (FOLTINY 1964, 25).

Értékelés

A kard a hajdúböszörményi-horizont Ság-hegy környéki emléke, a fiatalabb urnasíros kultúra hagyatéka. Legjobb párhuzama – csak díszítésének egészen kis részleteiben tér el, ugyanazon műhely és mester terméke? – a hajdúböszörményi kincsből ismeretes (MOZSOLICS 1984/a, 2. ábra 3.; KEMENCZEI 1991, 48. tábla 208.). A kardtípus a Kemenczei T típus 4. variánsának első dunántúli előfordulási helye.

Pillanatnyilag szórványként értékelhető. Hogy esetleg kincslelet tartozéka-e, az véglegesen csak a műszeres leletfelderítést követő hitelesítő ásatás után dönthető el. Az is kérdéses, hogyan viszonyul a csak régebben, a falu határában kutatott halomsírokhoz és urnatemetőhöz (LÁZÁR 1955, 205–207).

Jegyzetek

1 Szívességét, hogy a publikáláshoz hozzájárult, itt is szeretném megköszönni.

IRODALOM

FOLTINY 1964 — S. FOLTINY, *Ein Schalenknaufschwert aus Neckenmarkt im American Museum of Natural History in New York* BHBl 26 (1964) 18–25.

FOLTINY 1965 — S. FOLTINY, *A New York-i American Museum of Natural History Győr–Sopron megyei őskori bronzai és kapcsolataik.* Arrabona 7 (1965) 97–111.

KEMENCZEI 1984 — T. KEMENCZEI, *Die Spätbronzezeit Nordostungarns.* Budapest 1984.

KEMENCZEI 1991 — T. KEMENCZEI, *Die Schwerter in Ungarn II.* PBF IV/9. (1991)

LÁZÁR 1955 — J. LÁZÁR, *Hallstatt-kori tumulusok a Ság-hegy távolabbi környékéről. – Hallstattzeitliche tumuli aus der weiteren Umgebung des Ságberges.* ArchÉrt 82 (1955) 202–211.

MOZSOLICS 1975 — A. MOZSOLICS, *Bronzkori kardok folyókból.* ArchÉrt 102 (1975) 3–24.

MOZSOLICS 1984 — A. MOZSOLICS, *Ein Beitrag zum Metallhandwerk der ungarischen Bronzezeit.* BRGK 65 (1984) 20–72.

MOZSOLICS 1984a — A. MOZSOLICS, *Rekonstruktion des Depots von Hajdúböszörmény.* PZ 59 (1984) 81–93.

MÜLLER—KARPE 1961 — H. MÜLLER—KARPE, *Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern.* München, 1961.

EIN SCHALENKAUFSCHWERT AUS CSÖNGE (KOMITAT VAS)

Auszug

Die im Komitat Vas liegende Gemeinde ist der Fachliteratur (LÁZÁR 1955) durch das Gräberfeld der Urnenfelderkultur und durch die früheisenzeitlichen Hügelgräber seit langem bekannt. Das Schwert, Gegenstand dieser kurzen Mitteilung, wurde im Weichbild der Gemeinde, auf dem Steil abfallenden Rand des sogenannten Hohen Ufers (Magaspart) gegen Ende der siebziger Jahre von Jugendlichen gefunden. (Heute ist es Privatbesitz des Kreisarztes Dr. Gábor Mesterházy in Ostffyasszonyfa.)

Das Schwert ist 71 cm lang, die größte Klingenbreite beträgt 5 cm, der Durchmesser der Schale 6,8 cm, der Durchmesser des Schalenknopfes 2 cm. Klinge, Griff und Kaufschale sind reich verziert.

Die frühen, sogenannten Königsdorfer Typen der Schalenkaufschwerter können aufgrund der Typologie von T. Kemenczei in die 4. Varianten des Typs „T" eingereiht werden (MÜLLER–KARPE 1961, 35–38; FOLTINY 1964, *ibid.*, 1965; KEMENCZEI 1991, 52–54). In der Tiefebene ist der Hajdúböszörmény-Horizont der Gáva-Kultur durch seine Depotfunde bekannt (KEMENCZEI 1984, 78–79; *ibid.* 1991, 52–54). In Transdanubien ist es das Erbe der

jüngeren Urnenfelderkultur, ein Denkmal des Hajdúböszörmény-Horizontes.

Das Schwert aus Csönge ist des ersten transdanubischen Vorkommen der 4. Variante der Schalenkaufschwerter. Seine beste Parallele (vielleicht ein Erzeugnis der gleichen Werkstatt und des gleichen Meisters) ist vom Depotfund von Hajdúböszörmény her bekannt, nur einzelne kleine Details des Dekors weichen davon ab (MOZSOLICS 1984a, Abb.2, 3; KEMENCZEI 1991, Taf. 48, 208).

G. Ilon
Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájmúzeum
Pápa Pf. 208
H-8501

Hinsichtlich der *Datierung* ist die Stellungnahme der Fachliteratur einheitlich: Ha B_1 (MÜLLER-KARPE 1961, 37), Ha B_1 (KEMENCZEI 1984, 78–79; *ibid.*, 1991, 54), B VIa (MOZSOLICS 1975, 22. *ibid.*, 1984, 47–48).

Im Augenblick ist das Schwert als Streufund zu betrachten. Erst nach einer auf geophysikalische Funderkundung folgenden authentifizierenden Grabung kann entschieden werden, ob es sich eventuell um den Teil eines Depotfundes handelt.